

ANALIZA COMPARATIVĂ A PROGRAMELOR DE ADAPTARE ȘCOLARĂ PENTRU ELEVII CLASEI I

Eugenia FOCA, lector universitar
Universitatea de Stat „Alec Russo” din Bălți, Moldova

Abstract: The article analyses the adaptation programs for pupils of primary classes from how they help to pass into a new situation. The teachers working with first graders need to think to support which they give to children during adaptation to class. In the article are highlighted the structural and content elements of adaptation programs for the first period of pupils of the first grade.

În literatura de specialitate se întâlnesc multiple definiții ale conceptului de adaptare. Această se datorește faptului că adaptarea are un sens foarte amplu, multidimensional, fiind folosit pentru un domeniu extins de fapte și relații, fiind cercetat sub aspect biologic, medical, psihologic, pedagogic și sociologic.

Simțul comun reține mai multe perimetre de utilizare a noțiunii de adaptare: de a transforma pentru a corespunde anumitor cerințe; a face ceva potrivit pentru o anumită întrebuintare, în anumite împrejurări; a face să se potrivească; a se acomoda; a se deprinde; a se obișnui; a învăța.

Termenul de „adaptare” provine de la latinescul „amenajare, modificare” și este utilizat cu sensul de „adaptare a organismelor la condițiile de existență”; „interacțiunea dintre organism și mediu, care vizează menținerea homeostaziei, menținerea activității biologice și sociale a organismului, continuarea și îmbunătățirea speciilor” [7, p. 3-16].

Conceptul de adaptare a fost introdus în științe la mijlocul secolului al XVIII-lea de fizicianul german X. Aubert și desemna procesul de acomodare a sensibilității organelor de auz și văz sau micșorarea pragului de sensibilitate ca răspuns la stimulii exteriori [Apud 8, p. 23].

Cercetătoarea Aurelia Coașan (1988) consideră că „în condițiile coborârii pragului de debut școlar, analiza adaptării școlare se impune a fi realizată dintr-o perspectivă nouă interdisciplinară, psihopedagogică și medico-socială, corespunzătoare stadiului actual al revoluției tehnico-științifice și în acord cu perspectivele evoluției economico-sociale” [1, p. 9]. Este de înțeles acest lucru datorită, în ansamblu, dinamicii intense a vieții sociale și în special schimbărilor produse în sistemul școlar, cu deosebire în ultimele decenii.

Adaptarea școlară este procesul de readaptare, de trecere de la o formă de echilibru, devenit nestabil, la o nouă formă mai stabilă, în raport cu noile condiții, altfel zis compatibilitatea dintre cerințele și exigențele impuse de activitatea școlară, pe de-o parte, și personalitatea elevului, capacitățile lui și răspunsurile față de aceste solicitări. Este o continuare a exercițiului de adaptare pe care forțele biopsihice ale educabilului îl continuă [2, p. 67].

Relevantă considerăm definiția adaptării școlare ce aparține cercetătorilor Horst Schaub și Karl G. Zenke, astfel *adaptarea școlară* este „un *obiectiv strategic* al oricărei activități de educație/instruire marchează capacitatea acestora, determinată *obiectiv* (la nivel de sistem) și *subiectiv* (la nivel de proces, prin inițiativele profesorilor și ale managerilor școlari) a reacționa specific la condițiile *mediului pedagogic* (al organizației școlare, al colectivului didactic al clasei de elevi; al clasei de elevi ca grup social; al comunității educaționale locale a) *a orienta acțiunile* specifice (predare, învățare, evaluare; consiliere, asistență etc.) *în raport de resursele existente*; b) a armoniza *cerințele curriculumului* (general, de profil, de specialitate, local, la dispoziția școlii etc.) cu situațiile de viață existente în plan comunitar și individual „în limbaj de specialitate se vorbește despre adaptarea unui curriculum la mediu” [4, p. 11].

Analiza paralelă a programelor de adaptare la etapa de debut școlar, din spațiul autohton și cel slavon, cât și a reperelor de organizare a procesului educațional în învățământul primar din Republica Moldova din ultimii ani [2, 3, 10], ne-au determinat să constatăm că pentru perioada de adaptare a statului de elev al clasei I sunt necesare de a crea condiții optime pentru a eficientiza acest proces.

În spațiul autohton nu s-au realizat cercetări ample ale procesului de adaptare a elevilor clasei I, astfel lipsesc și programele de adaptare școlară la etapa de școlarizare.

În *Repere metodologice de organizare a procesului educațional în învățământul primar, anul de studii 2016-2017* sunt câteva indicații referitoare la facilitarea procesului adaptării elevilor clasei I: durata lecției în clasa I în semestrul întâi, luna septembrie, va constitui 35 de minute; elevii clasei I, în prima

jumătate de an nu vor primi teme scrise la domiciliu, ele fiind orinătate pe observare, comunicare, interacțiune cu membrii familiei, de planificare a activității pentru a doua zi. Deci prin aplicarea acestor practici se va pune accentul pe acomodarea la viața școlară și pe schimbul ritmului de viață, adaptat stilului școlar [10].

Analiza conținuturilor curriculare ale ghidurilor și manualelor școlare din Republica Moldova pentru clasa I, ne-a determinat să constatăm că autorii acestor produse curriculare acordă atenție procesului adaptării școlare.

Enumerăm câteva din temele planificate în perioada prealfabetară din Abecedar (2016), autor M.Buruiană și alții, pe care autorii le consideră relevante în contextul efortului depus de elevi în procesul de adaptare școlară:

- *Prima zi de școală;*
- *Sunt școlar;*
- *Colegii mei;*
- *Jucăriile mele și rechizitele școlare;*
- *Uniforma mea etc.*

Cercetătoarea L.Golovei [3] propune un program de adaptare școlară pentru elevii clasei I, axat pe tehnici art-terapeutice, adaptat la condițiile școlii din Republica Moldova.

Cele cinci povești propuse de autoare dezvăluie posibile probleme ce pot apărea la elevii clasei I: *adaptarea școlară, atitudinea față de lucruri, atitudinea față de lecții, conflictele școlare și atitudinea față de sănătate.*

Acest program e axat mai mult pe latura psihoemoțională a procesului adaptării elevilor clasei I, povestea și desenul fiind două tehnici de bază ale activităților ce au o structură fixă:

- ritualul de începere;
- lectura poveștii;
- discuții despre faptele eroilor;
- desenarea unui episod;
- analiza desenelor;
- ritualul de închidere a ședințelor.

În spațiul slavon identificăm mai multe programe de adaptare școlară pentru elevii debutanți în sistemul școlar.

Enumerăm câteva din ele: programa cercetătoarea G.A.Țukerman și K.H. Polivanova, denumită „*Inițierea în viața școlară*” [9], programa cercetătoarei S.Krivțova „*Deprinderi de viață*” [6], și programa autoarelor S.Ghin și G.H.Procopenko, „*Primele zile ale copilului în școală*” [5]. Vom analiza aceste programe în raport cu câteva criterii: finalitățile proiectate, actorii implicați, strategiile și formele de realizare.

Scopul programei „*Deprinderi de viață*”, autoarea S.Krivțova - *dezvoltarea inteligenței emoționale* a copiilor de 6-8 ani pe parcursul întregului an; se valorifică propria experiență a educabililor; se oferă posibilitatea de a trăi experiența de acceptare necondiționată din partea maturilor și a colegilor.

În cadrul programei se aplică următoarele forme de interacțiune: dialogul, conversația, discuția, sarcini creative (desen, colaj), citirea și discutarea poveștilor sau povestirilor, joc de rol, crearea și rezolvarea situațiilor-problemă. Considerăm că această programă îl poate ajuta pe elev să se orienteze la etapa de debut școlar în noile situații școlare.

Programa propusă de autoarea G.A.Țukerman și K.H. Polivanova, denumită „*Inițierea în viața școlară*” a fost elaborată respectând particularitățile de vârstă ale elevilor și principiile de organizare a trainingului, cu evidența noilor condiții de învățare în clasa I-a.

Scopul programei:

- prevenirea inadaptării școlare prin formarea „poziției interne de elev”;
- diminuarea anxietății școlare;
- dezvoltarea încrederii în sine și în capacitățile proprii școlare;
- formarea relațiilor de prietenie în clasă;
- dezvoltarea capacităților de comunicare și de cooperare cu alte persoane.

Obiectivele:

- să recunoască propriile calități și capacități;
- să determine caracteristicilor rolului de preșcolar și rolului de școlar;

- să diferențieze poziția nouă, de elev;
- să descrie propriile stări emoționale;
- să determine modalitățile de depășire a stărilor negative;
- să stabilească contactelor cu semenii;
- să respecte regulile școlare;
- să rezolve problemele noi școlare;
- să organizeze regimul zilei în conformitate cu noile cerințe școlare;
- să solicite ajutorul în caz de necesitate.

Evidențiem că această programă pune accent pe corectitudinea relației cadru didactic-elev, prin crearea situațiilor „capcană”, din care elevii învață să-și argumenteze propriul punct de vedere. De asemenea foarte bine se conturează modalitățile de susținere și creștere a stimei de sine la școlarul mic. Autoarele argumentează că școlarul mic, poziționat în procesul formării competenței „de a învăța să învețe”, trebuie să diferențieze foarte bine ce trebuie să cunoască, ce știe mai puțin și ce nu cunoaște. În același timp elevul trebuie să se orienteze cu optimism în situațiile când nu-i reușește ceva și să învețe să se autoevalueze corect.

Un loc aparte în această programă revine lucrului cu părinții în procesul adaptării elevilor clasei I. Astfel temele de acasă pentru întreaga familie, în care elevul dictează părinților povestiri scurte despre ziua școlară curentă, iar aceștea le scriu, vin să creeze o legătură de încredere, colaborare și viu interes dintre trăirile elevului școlar și ale membrilor familiei. Considerăm că acest program contribuie nu numai la adaptarea școlară optimă a elevilor și depășirea crizei de 7 ani, dar este și un prim fundament în noua activitate școlară, cea de învățare.

În continuare prezentăm analiza programei autoarelor S.I.Ghin și I.I.Procopenko, „Primele zile ale copilului în școală”. Programa descrie în detalii modul de organizare a primei săptămâni a copilului în școală. Aceasta include testarea abilităților organizatorice și psihologice necesare copiilor pentru continuarea studiilor.

Autoarele accentuează că procesul „înfrățirii” copilului în școală este orientat în două direcții:

- prima - adaptarea psihologică, care este neuniformă și instabilă și poate dura pe tot parcursul anului;
- a doua - înarmarea copilului cu priceperi și deprinderi ce-i vor fi necesare pentru realizarea cu succes a activității școlare.

După cum menționează cercetătoarele „orice activitate serioasă necesită timp pentru a fi înțeleasă, pătrunsă și deprinsă, iar școala în acest sens nu este o excepție” [5, p. 3].

Compararea școlii cu activitatea unei întreprinderi implică acțiuni de instructaj la locul de muncă, astfel copilul este cunoscut cu regulile de comportare la lecții, deprinderi de lucru individual și în pereche, feedback-ul dintre învățător și elev etc. Programa este structurată pentru cinci zile: în prima zi se desfășoară o lecție, în celelalte – câte trei-partu lecții.

Mijloacele didactice recomandate în acest program sunt: o jucărie, o minge, caiet în pătrățele, creioane colorate.

Prezentăm elementele de conținut ale programelor G.A.Țukerman și K.H.Polivanova, *Inițierea în viața școlară* și S.I.Ghin și I.I.Procopenko, *Primele zile ale copilului în școală* în Tabelul 1.

Tabelul 1. Conținutul tematic al programelor de adaptare școlară *Inițierea în viața școlară*, G.A.Țukerman, K.H. Polivanova și *Primele zile ale copilului în școală*, S.I.Ghin, I.I.Procopenko

Programa Primele zile ale copilului în școală, S.I.Ghin și I.I.Procopenko					
Ziua/ Lecția	Ziua 1	Ziua 2	Ziua 3	Ziua 4	Ziua 5
Lecția 1.	Bună ziua, școală!	Cunoașterea cu învățătoarea și colegii.	Lucrul în perechi.	Feedback-ul în timpul lecțiilor.	Rezolvarea situațiilor de conflict.
Lecția 2.		Forme de răspuns oral.	Norme de etichetă școlară.	Dilemele „îmi place - nu-mi place”.	Rechizitele școlare.
Lecția 3.		Manifestarea emoțiilor.	Excursie prin școală.	Exprimarea gândurilor.	Sărbătoarea „Sunt elev în clasa I”.

Programa Inițierea în viața școlară, G.A.Țukerman și K.H.Polivanova					
Ziua/ Leția	Ziua 1	Ziua 2	Ziua 3	Ziua 4	Ziua 5
Lecția 1.	Cunoașterea cu colegii.	Ritualul salutului. Introducerea elementului „eu”.	Lucrul individual și în perechi.	Antrenarea elementelor „eu” și „noi”.	Introducerea semnului „?”
Lecția 2.	Regimul zilei elevului.	Introducerea elementelor „noi” și „toți”.	Reacția la replică.	Părerii diferite. Cum să discuți constructiv.	Situația neordinară.
Lecția 3.	Schema clasei.	Evaluarea. Formele evaluării.	Autoevaluarea, criteriile, notarea.	Diagnosticarea și prelucrarea diferitor criterii de evaluare.	Lucrul comun ca sumă a lucrului individual „toți împreună”.
Ziua/ Leția	Ziua 6	Ziua 7	Ziua 8	Ziua 9	Ziua 10
Lecția 1.	Organizarea discuției.	Direcționarea activității în cadrul relaționării de grup.	Jocul „Al treilea e de prisos”.	Continuarea tematicii lecției nr.1 din ziua 8.	Sărbătoarea „Sunt elev”
Lecția 2.	Sarcini de grup fără reguli.	„Capcanele” ca element de învățare a reflecției.	Jocul „Atelierul”.	Criteriile de evaluare, aprecierea activității colegilor.	
Lecția 3.	Adresările, mesajele explicite.	Evaluarea: dilema corectitudine și creativitate.	Actualizarea deprinderilor de relaționare.	Autoevaluarea activității.	

În concluzie vom menționa că există un număr mare de programe de adaptare școlară pentru elevii clasei I, care sunt structurate în dependență de particularitățile de vârstă ale școlarului mic și variate ca aplicare de strategii, însă o programă adaptată la condițiile școlii din Republica Moldova nu o determinăm în literatura de specialitate.

Referințe bibliografice:

1. Coașan A., Vasilescu A. Adaptarea școlară. București: Științifică și Tehnică, 1988.
2. Crețu E. Probleme ale adaptării școlare. București: AH, 1999.
3. Golovei L. Program de adaptare școlară pentru elevii clasei întâia. In: Psihologie, 2010, nr. 4.
4. Schaub H., Zenke K. Dicționar de pedagogie. Iași: Polirom, 2001.
5. Гин С.И., Прокопенко Е.Е. Первые дни ребенка в школе. Москва: ВИТА-ПРЕСС, 2006.
6. Кривцова С. В. Жизненные навыки. Уроки психологии в начальной школе. 1-й класс. Москва: Генезис, 2002. 248 с.
7. Медведев В.И. О проблеме адаптации// Компоненты адаптационного процесса. Л.: Наука, 1984.
8. Симонова Г. Педагогическое сопровождение социальной адаптации учащихся образовательных учреждений: теория и практика. Киров, 2006. 40 с.
9. Цукерман Г. А., Поливанова К. Н. Введение в школьную жизнь: Программа адаптации детей к школьной жизни. Москва: Московский центр качества образования, 2010.
10. Repere metodologice de organizare a procesului educațional în învățământul primar, anul de studii 2016-2017. Anexă la Dispoziția ME nr.282 din 28 iunie 2016. Disponibil: <http://edu.gov.md/ro/content/invatamint-general> (vizitat 10.05.2017).